

Eminescu la începutul mileniului al treilea

Întâmplarea face, în mod dureros ori straniu, ca în alipirea anului 2019 cu 2020 să se rotunjească 130 de ani de la intrarea *Poetului în eternitate* și 170 de ani de la nașterea sa, dată controversată, precum e orice se leagă de o personalitate de rang înalt, sau de un eveniment cardinal. Spre cinstea Academiei Române, *Ziua lui Eminescu* a fost proclamată *Ziua Culturii Naționale*. Era și cazul, după ce vreo câteva decenii, *Ianuarie* era luna confiscată cultural-literar pentru omagierea unui lider politic împușcat apoi în ziua de Crăciun, spre rușinea multora.

Gheorghe Eminovici era băiatul mai mare al lui Vasile, dascălul din Călinești, ținutul Botoșani. Fiul boierului Balș îl ajută să urce în ierarhia socială, devenind întâi *sluger* (dregător cu aprovizionarea), apoi *administrator*, de moșie, după care, dovedind istețime, știință de carte și scriere îngrijită, voievodul Mihail Grigore Sturza îi conferă rangul de *căminar* (strângerea dărilor pentru băuturi spirtoase), adică a fost boierit (zice G. Călinescu). În 1840, la vârsta de 28 de ani, o cere de soție pe Ralù, mai mică cu 4 ani decât el; era fiica stolnicului Jurașcu din Joldești. Zestrețea miresei era consistentă: scule de casă bună, 1500 galbeni înainte de nuntă și 1500 în ziua cununiei; plus moșia Orașani. Ralù avea finețe, eleganță și „fumuri nobiliare“ (crede G. Călinescu).

Prin 1849-1850, după nașterea celui de al șaselea copil, cumpără jumătate din moșia răzeșească Ipotești, la 8 km distanță de Botoșani; avea acum 288 fălci pământ (o falcă = 14300 m²). Raluca și soțul ei cumpără și o biserică fără turlă și cu clopotniță de lemn.

După cei patru băieți și două fete (*Șerban* - 1841; *Nicolae* - 1843; *George* - 1844; *Ruxanda* - 1845; *Ilie* - 1846; *Maria* - 1848-49; urmează încă cinci: *Mihai*, *Aglaiă*, *Henrieta*, *Matei*, *Vasile*; doi însă muriseră de mici.

„Om de modă veche“ (G. C.), *Gheorghe Eminovici* era înalt, voinic, cu trup sănătos și minte sănătoasă, cap masiv, cu păr trainic și barbă

castanie, cu „nas prădalnic și ochi albaștri-verzui care trec, disprețuitori, dincolo de lucruri, cu falca de jos, ușor obstinată și plină de sine“ (după G. C.). Este omul răbdător, cu voință de avere, fără slăbiciuni. Pentru cei ca el, rostul fetelor constă în treburile casnice, și să procreeze fără cine știe ce instrucție spirituală. *Henrieta* învățase să scrie și să citească. Băieții sunt trimiși la Cernăuți pentru școală temeinică. Cele mai bune cariere pentru ei sunt ale *omului activ*, iar cei cu abnegație merg în străinătate pentru cariere de prestigiu. *Șerban*, cel mai mare, studiază medicina la Viena și Erlangen, *Nicolae* urmează dreptul la Sibiu, *Iorgu* cunoaște științele militare în Prusia, *Ilie* ajunge la medicina doctorului Davilla în București, iar *Matei* studiază la Politehnica din Praga. Sunt profesii practice: medici, ofițeri, juriști. Firile contemplative, înclinate spre gratuități și spații metafizice nu-și găsesc ușor locul; de aici aluziile răutăcioase, zeflemilele cu care era întâmpinat *Mihai*, al șaptelea copil, că nu e preocupat „să se chivernisească“. Căminarul „se va lăsa biruit“ doar când a constatat cu câtă considerație îl înconjurau alții pe fiul său *Mihai*. Dintre toți frații, cel mai apropiat ca vârstă era *Ilie* – mai mare cu vreo trei-patru ani; avea o fire veselă. A urmat trei clase la Cernăuți, apoi medicina la școala lui Davilla la București. Aici a luat tifosul de la niște soldați bolnavi și a murit în 1862-1863.

Pentru viitorul poet a făcut mult sora *Henrieta*, deși ea însăși era bolnavă de apoplexie; trăia la Botoșani dintr-o mică moștenire. La sfârșitul zilelor se stingea uitată de toți și a fost dusă la cimitir într-un coșciug ordinar de brad, improvizat de un tâmplar. Augustin Z. N. Pop, care este, neîndoind, cel mai tenace și mai meticulos cercetător al biografiei Poetului și a relațiilor acestuia cu rudele și contemporanii săi, pune la îndemână mai toată memorialistica lui *Matei* Eminescu, precum și tablouri și situații cutremurătoare din anii îmbolnăvirii lui M. Eminescu (vom reveni). Aflăm o descriere a Ralucăi: „Mama e în floarea vârstei, cam de vreo 24, 25 ani, nu

avea decât pe Șerban și pe Nicu și pe Iorgu. Este elegant îmbrăcată, la gât cu alisida de la Jeltuhin, cercei grei în urechi și degetele încărcate de inele în briliante, bijuterii de la Donțu. Acest portret era la maica Fevronia, foarte bine conservat, îl știe Cucoana Valeria.

Maica Fevronia avea pe lângă ea pe o vară a mea, maica Xenia, *fata unei surori a mamei, anume Săftica măritată la Bacău după un proprietăraș Vasile Velisar*, și în testamentul ce și-l făcuse maica Fevronia lăsa pe Xenia moștenitoare pe casele din Agafton și tot ce avea“ (p. 274). Se impun precizări și completări la aceste mărturisiri ale lui Matei, care nu putea să știe totul despre anume rude; el, ofițer, făcuse războiul și trăise în alte localități ca Bacău (în Bistrița de Sus, la Galați etc.). De altfel, pe un perete al Muzeului din Ipotești exista, sub direcțiunea anterioară, o spiță de neam în care era introdus Dimitrie Velisar – nu Vasile soțul Saftiei (sora Ralucăi), familie din care au rezultat trei copii: Maria, Xenia și Nicu Velisar, ce se va fixa la moșia Fundeni (65 falce). Dintre copiii lui, rămâne la vârstă mică *Constantin Velisar*, ce fusese botezat de Xenia. Acesta își întemeiază familie împreună cu Maria Banu și vor avea zece copii, ce vor urma școli bune, iar șase au studii superioare. Mormântul satului Fundeni a înregistrat aceasta clar. Sigur, cum se întâmplă, nu toți dintre rude și apropiați ne-au apărut imaculați. De pildă Matei, fratele cel mai mic al Poetului, i-a trezit mirarea lui Maiorescu pentru că nu făcuse nimic pentru *Mihai* când a fost bolnav. O altă puternică dispută a fost dacă Poetul, când a fost asaltat de depresie și epuizare după munca de la ziarul *Timpul*, a fost ajutat eficient. Mai este și presupunerea că unii juniști, în frunte cu Maiorescu, l-au presat să nu-și întemeieze o familie cu Veronica Micle, soția Rectorului Universității „Al. I. Cuza“ din Iași. Sigur, toate acestea au fost complicate de nivelul adesea prea modest al medicinei din epoca de la sfârșitul aceluia veac, de solicitările, uneori, prea mari pentru *Gheorghe Eminovici*, în a întreține

Eminescu la începutul mileniului al treilea

atâtea odrasle trimise ori abandonate prin Bucovina, Austria sau Germania la studii costisitoare. Sigur, mai târziu s-au adăugat și altele, care rămân în negura limitelor cunoașterii umane, anume *tare ereditare* moștenite din familie, spiritul boem-contemplativ ce intra în conflict în relațiile dintre părinte și unii din fii, viziunea unor istorici literari marcați de efecte ideologice când vedeau că la *Junimea* erau mai toți Conservatori, adică mari proprietari, dușmani de clasă, doar Maiorescu era profesor și jurist; se adaugă plata mult prea modestă de la ziarul *Timpul*, în redacția căruia se găseau oameni foarte diferiți, greu de armonizat cotidian și cu interese și atracții la distanțe astronomice. Sigur că, pentru noi cei de azi, Caragiale, Slavici, Maiorescu stau cuminte în rubrica marilor clasici, dar Eminescu iubea o femeie sensibilă din Iași, soția lui Slavici era din stirpea maghiară, Maiorescu a suportat și el un divorț, în vreme ce conservatorii și liberalii se *pândeau câinește* ca să lovească unii în alții când puteau, chiar dacă Eminescu la bibliotecă era fericit și liniștit, iar ca revizor școlar era de o rară conștiinciozitate. Poetul-gazetar de pildă suplinea „muncile celor ce abuzau de promptitudinea lui și pentru ca ziarul să apară la timp și-a adaptat existența la condițiile de muncă strivitoare din redacție. El *scrie articolul de fond, caseta externă, adună știrile zilei, realizează materialele din provincie*, prin forța lucrurilor, Eminescu cumulând, fără plată, muncile secretarului de redacție, ale tehnoredactorului, ale telefonistului continuu, ale corectorului și ale omului de legătură. În febra acestei vieți balzaciene, Eminescu n-avea răgaz nici pentru prânz, nici pentru cină [...] De aici extenuarea, pe care o stimula cu cafele și țigări“ (p. 334). De multe ori Conservatorii nici nu-și plăteau la termen cotele de participare la sprijinirea apariției ziarului.

Astfel că Poetul, înăcrit de desconsiderări personale, intervenții

nedorite și calcule politice, scria versuri ca acestea, referindu-se chiar la *Convorbiri literare*: „În revista a-geamie, convorbiri mult lăudate./ O, tu masă de palavre, ce lucrezi atât de harnic/ Contra oamenilor vrednici al tău glas este zadarnic./ Asmuțind a tale javre tu la capăt n-o vei scoate.“

*

După 1884, ministeriabilii de la *Timpul* nu l-au ajutat deloc pe omul Eminescu, ce le făcea ziarul. Efectiv au realizat ceva pentru ameliorarea suferințelor lui doar Vasile Alecsandri, făcând lectură publică la *Fântâna Blanduziei*, Ion Creangă cu învățători și profesori, sora bolnavă Henrieta Eminescu, care a insistat în public pentru un ajutor în parlament (venit mult prea târziu, în ajunul morții); Chibici Râvneanul care l-a însoțit la Sanatoriul Obër Döbling la Viena, ori grupurile de tineri din Iași și București. Aflat la Odesa în septembrie îi scria unui Novleanu: „Eu însumi am rămas fără nici o lețcaie și n-am cu ce mă întoarce. Fă-ți dar o pomană cu mine și mai trimite-mi una sută franci ori schimbați în ruble [...] Vremea s-a răcit, abia 10⁰-12⁰ Réanmur și băi nu mai e cu puțință de făcut“ (p. 549).

Peste puțin, poetul va ajunge la *bolnița* de la Neamț, unde tratamentul este de-a dreptul bestial. Sunt anii 1887-1888. Aug. Z. N. Pop scrie în *Pe urmele lui Mihai Eminescu* (Editura Sport-Turism, București, 1978, la pag. 293-294): „Tratamentul în mucegăita bolniță monahală fu tipic medicinei înapoiate de-atunci: găleți cu apă din fântână aruncate pe chipul și pe spina-rea bolnavului, urmate de bătaii cu funia groasă de către gardieni. E firesc ca după asemenea primitivă doftorică, Eminescu, oricât de împăienjenit sufletește, să fi dorit ieșirea cât mai curând. Să plece, oriunde, numai să scape. Într-un rând el și încearcă să evadeze“ (p. 295).

Suferințele Geniului – cum se

dovedise – și câțiva contemporani acceptaseră percepția aceasta, între care sigur Maiorescu, nu pot fi apreciate corect acum, fiindcă, inevitabil noi le scoatem din context. Ar trebui citit atent și eseu regretatului Gavril Cornuțiu – profesor universitar în Medicină de la București și Cluj, pe care l-am prezentat în revista *Plumb* nr. 152/2019, și care rezumă într-o obiectivă sinteză și contribuțiile unor confrăți ai acestuia despre suferințele lui Eminescu.

Noi, de la catedra unui liceu / colegiu prestigios („G. Bacovia“ - „Ferdinand I“), comentam adesea, cu elevii noștri, excelențele construcții metaforice și un imaginar cum rar a cunoscut limba română; de *Ziua Culturii Naționale* am fi vrut să le mai auzim rostite de actori mari; citez câteva, despre care un erudit poliglot spunea că sunt situate *sub cenzură națională* (nu pot fi traduse în nicio limbă străină): „sub raza gândului etern“; „greul negrei veșnicii“; „mută-i gura dulce-a altor vremuri“; „zarea lumii-ntunecând“; „de-al meu propriu vis mistuit mă vaiet“.

Și altele... și altele... O solemnitate elegantă, dar cam țepăună. Încolo constatăm că nu multe publicații cultural-literare au aglomerat paginile cu evocarea lui Eminescu la 170 de ani de la naștere, parcă seamănă cu revistele din anii '70, '80 etc., ori ne înșelăm?

În ce ne privește am vrut, în acest text, să transcriem și prenumele fraților și surorilor Poetului. Chiar dacă nu l-au putut conduce pe ultimul drum. Am recitat că l-au însoțit Maiorescu, Kogălniceanu, că în fața Universității București a vorbit un student originar din Botoșani, numit precum un scriitor băcăuan, fiu de primar mort în pușcărie în anii '50... Kalmusch. Vorba Poetului: „Toate-s vechi și nouă toate.“

**Mariana VELISAR-CODRESCU
Grigore CODRESCU**